

Dokler črv pod zemljo živi, redí se od korenin mnogovrstnih rastlin, katere objeda, dokler jih je kaj. Krt pridno streže po teh in družih škodljivih črvih, pa kaj, ker so kmetovalci še večidel tako nevedni, da preganjajo in morijo krte — dobrotnike poljá in senožeti.

Šolske stvari.

Postava veljavna za Kranjsko, *)

kako naj se vravná napravljjanje, zdrževanje in obiskovanje javnih ljudskih šol.

I. Oddelek.

Kako se napravljajo in zdržujejo javne ljudske šole.

§. 1. Javna ljudska šola se mora povsod napraviti tam, kjer biva v vasi ali v več vaséh, selih ali posamesnih hišah eno uro na okoli, po petletnem poprečnem računu več ko 40 otrok, ki morajo čez pol milje daleč hoditi v šolo (§. 59. drž. postave 14. maja 1869).

§. 2. Ako so v tej daljavi krajne razmere take, da občasno ali stanovitno prihod od šole močno opovirajo ali obtežujejo, naj se izpostavi podučitelj tiste šole vsaj o bolj neugodnem letnem času na primerno postajo, ali v najkrasnejšem slučaju naj hodi vsak teden dvakrat tje podučevat. — Ta ekspozitura ali izpostavljena štacija je obstojni del tiste šole, kjer je dotični podučitelj vmešen.

§. 3. Kakor hitro pa tisti, kateri napravlja in zdržuje tako šolo, zmore to napravo, naj se napravi mesto te ekspoziture ali izpostavljene šole samostojna šola.

§. 4. Kolikor je mogoče, je treba tudi na to gledati, da se v ljudnatih krajih namešane šole po spolu ločijo in se napravijo posebne dekliške šole. To se pa mora povsod tam narediti, kjer je več kakor šest učiteljev postavno (§. 11. drž. post. 14. maja 1869. leta) potreba vmestiti.

§. 5. V vsakem šolskem okraji naj se napravi najmanj ena meščanska šola.

§. 6. Šolske oblasti naj čuvajo nad tem, da se napravijo potrebne ljudske šole brez nepotrebnega odloga (§§. 1, 5, 12) tam, kjer jih še ni, vendar z ozirom na zmožnost tistih, ki za šole skladajo, in da se utrdijo vsi pogoji njih trdnega in vspešnega obstanka.

§. 7. Vse okoliščine, ki so merodajavne pri napravi in vredbi šol, naj določi komisija s privzetjem vseh vdeležencev, in ako je treba, tudi s posebnim ogledom; komisijski protokol je podlaga daljnih razsodeb. —

§. 8. Nikdar se ne sme privoliti, da bi se ljudske šole množile na škodo namenu ugodne vredbe in vspešnega nadaljevanja (§§. 1, 5, 12) potrebnih šol.

§. 9. Vsaka javna šola ima svoj šolski kraj, k kateremu spadajo všolane vasi, deli od vasi ali hiše. Za meje šolskih krajev naj se jemljejo občinski (soseskine), oziroma podobčinski kraji, ako ne kaže, šolskega obiskovanja zljajšati s tem, da se všolajo posamezni občinski deli v šolo sosedne občine.

§. 10. Všolanje ima ta namen, da se vsi otroci, ki stanujejo v šolskem kraji, in so dolžni v šolo hoditi, morejo v šolo sprejeti in se podučevanja pravilno vdeleževati.

§. 11. Otroci, ki stanujejo z unaj šolskega kraja, se le v šolo jemljejo, ako zavoljo tega šola ni prenapolnjena. Ravno to velja za tiste otroke, ki še niso

* To postavo, sklenjeno v lanskem deželnem zboru, je potrdil presv. cesar 29. dné aprila l. l.

spolnili 6. leta, katerim pa je vendar krajna šolska oblast privolila, da smejo v šolo hoditi.

§. 12. Šola, ktera je bila že pet let prisiljena, večje število svojih letnih stopinj ali razredov ločiti v vstrične razrede, se ima po preteku tega časa ločiti v dve šoli.

§. 13. Določbe v kakovosti šolskih poslopij in njenih delov, kakor tudi o potrebni šolski opravi ustanavlja minister za bogočastje in uk dogovorno z deželno šolsko oblastjo z ukazom. Tako isto se uravnava način, kako naj tehnični organi politiških uradov ali deželnega zastopa sodelujejo, kedar odobrujejo in izpeljujejo stavbine črteže, kedar oskrbujejo šolsko opravilo, kedar nadzorujejo, ali so poslopja in njih oprava v takem stanu, da namenu vsrezajo.

§. 14. Krajna šolska oblast — in oziroma na meščanske šole — okrajna šolska oblast določuje, koliko se sme potrošiti za kurjavo, svečavo in snaženje šolskih sob (izb), ter za vsako šolo po prostoru, kubičnem obsegu in legi ustanovi najmanjši znesek tako, da se manj ne sme potrošiti.

§. 15. Za podučevanje dečkov, bodi si da so v posebnih razredih ali združeni z dekleti, smejo se ženske jemati le za prva štiri leta.

§. 16. Obstoječa javna šola se sme z dovoljenjem deželne šolske oblasti le takrat odpraviti, kedar ne spada med potrebne šole (§§. 1, 5, 12).

(Dalje prihodnjič.)

Življenjepisne stvari.

Spomini in črtice iz življenja

barona Antona Zoisa.

„Novice“ so v svojem 20. listu prinesle bitko poročilo, da se je zgodilo, česar smo se dolgo dolgo bali: da 9. dne maja t. l. je umrl naš Anton Zois. Poročale so tudi o velikanskem sprevedu, kakoršnih Ljubljana malo pomni, ko se je truga s truplom njegovim, obložena z venci vseh národnih društev in rodovine njegove, po dovršenem cerkvenem opravi in po odpeti pogrebni, ki so jo pevci narodne čitalnice peli, vzdignila iz hiše njegove na Bregu ter so jo v mrtvaškem vozu štirje vranici, spremljanem od brezštevilne množice ljudstva vseh stanov in od zastav národnih društev noter do meje Ljubljanskega mesta, peljali na Brdo nad Kranjem v kapelico grajščine njegove, odkodar so truplo prenesli na pokopališče v Predosljih, ktero si je blagi rodoljub na smrtni svoji postelji izrekoma za svoje pokojišče izbral, da ondi — kakor je rekel — počiva med svojimi ljudmi (Predoseljčani), kjer je največ veselih dni svojega dni doživel. — K sprevedu pokojnega naj dostavimo le še to, da so mrtvaški voz noter do pokopališča v Predosljih spremili tudi načelniki národnih društev dr. Costa, P. Grasselli, dr. Poklukar, Potočnik, Drenik in drugi, — da peljaje se skozi Št. Vid nad Ljubljano so se ondi razlegali žalostni glasovi zvonov na mili spomin ranjcemu, — da društvo Kranjske čitalnice tudi je krasen venec položilo na rako njegovo, kjer so mu pevci njeni združeni s pevci Ljubljanske čitalnice v pričo neštevilnega ljudstva iz Predoseljske fare, vpričo rodovine njegove in c. k. deželnega predsednika grofa Auersperga in deželnega glavarja viteza dr. Kalteneggerja po končanem cerkvenem opravi žalovalno pesem zapeli in tako zadnjo čast skazali v listinah domovine naše neumrlemu rodoljubu.

Pisatelj teh vrstic pa, kateremu ni bilo mogoče udeležiti se spreveda noter do gomile rajncega, šteje si v

sveto dolžnost svojo, da v spomin svojemu milemu prijatelju, s katerim je mnogo let v veselih in žalostnih časih, ki so zadevali domovino našo in slovenski naš narod, v presrečni zvezi bil, položi te črtice na grob njegov, živo prepričan, da ž njimi, če tudi so le pre-slaboten izraz tega, kar v svojem srcu čuti, vstreže nebrojnim spoštovalcem pokojnega rodoljuba. Ti pa, nepozabljivi mi prijatelj! odpusti mi, da pisaje te vrstice, grešim zoper odločno Tvojo voljo, ki si jo izrekel malo dni pred smrtjo, naj edino le preprosta kamenena plošča zaznamova mesto počivališča Tvojega s preprostim napisom, ki naj Ti ga jaz naredim. Al čuj v rajskih višinah, kjer zdaj bivaš, ljubljenec naroda našega! ločen od nas, da, ako bi spolnili to voljo Tvojo, hudo bi grešili zoper zapoved hvaležnosti, ktera navdaja srca vseh domoljubov do Tebe; vedi, da narod slovenski nikdar ni nehvaležen ljubiteljem in dobrotnikom svojim, — vsaj smos Teboj v grob položili možá, ki ga domovina prišteva najljubšim sinovom svojim!*) — —

Baron Anton Zojs je bil naslednik iz tiste odlične rodovine, katera je v preteklem stoletju bila v Trstu iz prostega stanu zaradi redkega patriotizma do Avstrije v baronovski stan povzdignjena. Ko je namreč država Avstrijska ob času Marije Terezije po sedemletni vojski zdihovala v veliki denarni stiski, je Mihael Angelo Zoja, oče slavnega Žige Zoisa, blagodušno 40.000 gold. položil na oltar domovini. Tako redko domoljubje je svitla cesarica obdarila s tem, da ga je poslavila z baronovskim stanom in ker se Zoja (po toskanskem narečju „gioja“ veli biser (Edelstein), je Mihael Angelo Zoja se imenoval baron Zojs Edelsteinski. Sina, kakor smo gori rekli, bila sta mu slavni Žiga Zojs, čegar zasluge za narod slovenski so neumrljive, in pa Karol Zojs, učeni botanik — obá bila sta brata deda našega Antona Zoisa, kateremu oče je bil Karol baron Zojs, posestnik velicih Gorenških fužin in grajščine na Brdu.

Rodil se je naš Anton Zojs v Ljubljani 22. julija 1808. leta. Skrbno odgojo s svojimi mlajšimi 5 brati in 2 sestrama je dobil Zojs v očetovi hiši. Po dovršenih študijah je po smrti svojega očeta kot najstarejši sin prevzel 1836. leta grajščino na Brdu kot fidejkomisno posestvo, ktera po smrti njegovi zdaj pride na starejšega brata njegovega Mihaela. Že 12. junija l. 1832. pa si je prav po nagnjenji svojega srca za soprugo svojo izbral Katinko Schwarzenbergovo in si s tem zakonom ustanovil ono veliko srečo življenja, katere je srce njegovo iskalo le v tistem veselju družinskem in v tistem delovanju za blagor naroda našega. Prav duša iz njegove duše in srce iz njegovega srca bila mu je skozi 41 let premila tovaršica, ki mu je dala edino hčerko, Serafino zdaj omoženo baronico de Traux, noter do zadnjega dihljeja njegovega, vesela ž njim v veselih časih, ljubeznjiva tolažnica mu v britkih urah, katerih največ je blago srce takrat imelo, ko je videl, da se narod slovenski zatira ali protivniki narodne ravnopravnosti Avstriji jamo kopljejo. Proti drugim baron Zojs svoje sopruge ni nikoli drugače imenoval kakor z ljubeznjivo besedo: „moja gospodarica“. In kako visoko je cenil neprecenljivo mu soprugo, temu živ dokaz je to, da v oporoki svoji jej je za vse prihodnje čase postavil premili spominek s tem, da ubogim Št. Jakobške fare v Ljubljani, iz katere je svojo soprugo dobil, in pa ubogim Predoseljske fare, kjer je ž njo največ časa svojega življenja preživel, je zapustil po 3000 gl.

*) Prečastitemu gosp. župniku Jož. Krčonu v Predosljih se tu srčno zahvalujem za nekatera prezanimiva poročila o življenju Zoisovem. Pis.

v obligacijah, od katerih se imajo obresti vsako leto ubogim razdeliti na dan sv. Katarine.

Kakor blaga vijolica skrita v logu cvetè in ljubko vonjavo siplje krog in krog, tako tudi našega Antona Zoisa vsestransko delovanje bilo je tiho brez hrupa, brez pohlepa za hvalo in javno čast; zadovoljen je bil s tem, da — kakor mi je večkrat sam rekel — „ga vest tolaži, da vsaj, kolikor more, svojo dolžnost spolnuje. Kdor res pomoči potrebuje — mi je djal — ima tudi pravico pomoči zahtevati od taci, ki so zmožni mu pomoči dati, bodi-si da se borijo na narodnem ali političnem polju za svetinje domače, bodi si da v revah in nadlogah dadó mu materijalne pomoči. Ker meni ni dano z gromovito besedo na javnih odrih vojskovati se na unem polju, zato mi je dolžnost, kolikor mi pripuščajo le zmerne moje moči, storiti na drugem“. — V teh pohlevnih njegovih besedah leži ključ vsega blagega delovanja njegovega.

Nekako bolj v javno življenje stopil je vendar naš Anton Zojs s tem, da leta 1851., ko so se po novi postavi ustanovile občine, je na živo prošnjo svojih sosesčanov prevzel županstvo v Predosljih. Branil se je sicer tega posla največ zaradi tega, ker celo leto ne biva na Brdu in čez zimo gré v Ljubljano; al občina ni mu dala mirú, dokler ni sprejel volitve: „Naš gospod baron mora naš župan biti“ — so rekli možje, in mož ljudstva vdal se je željam ljudstva.

Baron Anton Zojs oskrbljeval je opravila županstva kolikor je mogel sam, nekoliko po svojem grajščinskem oskrbniku blizo 10 let noter do leta 1862. Ker so takrat zavoljo vojsk na Italijanskem vojake tudi po kmetih sèm ter tjà potikali, imel je ranjki baron s umestovanjem vojakov, kakor se lahko more misliti, veliko sitnosti in težav, zlasti tudi zato, ker vojaki našega jezika niso razumeli.

Leta 1866. je celó za 10 ranjenih vojakov v svoji grajščini na Brdu napravil bolnišnico, jih z vsem, s postrežbo, hrano, zdravniki in zdravili oskrbljeval. Koliko stroškov ga je moralo to stati, lahko se iz tega razvidi, da je le enemu zdravniku 100 gold. za njegov trud plačal, pa je hodilo več zdravnikov k vojakom, ki jih je imel v svoji grajščinski bolnišnici. Za to preblago delo je bil po zasluženju od Njegovega Veličanstva cesarja Franc Jožefa poslavljen z redom železne krone.

Pod njegovim županstvom se je lepo, prostorno šolsko poslopje sozidalo, katerega poprej ni bilo. On je pripomogel k napravi šolske drevesnice, ker je daroval les za ograjo in družega več. Čeravno visocega žlahnega stanu, bil je župan Zojs kakor oče med svojimi otroci, ki so ga visoko spoštovali in ljubili. Županstvo je pozneje zlasti zavoljo tega odložil, ker v zimskem času ni na Brdu, ampak v Ljubljani stanoval in zato svojih županijskih dolžnosti ni mogel tako na spolnovati, kakor je želel.

Da je ranjki baron imel za šolo in šolsko mladino posebno blago srce, pričuje to, da je mnogo let lepemu številu bolj pridnih učencev in učenk na svoji grajščini po dokončanem šolskem letu lična, mladosti primerna darila delil, jih zraven pogostoval, in slovó jemaje od njih jim priljudno v roke segal ter prav očetovsko se od njih ločil. Kako močno je s tem mladino za dobro vnemal, koliko spoštovanja in ljubezni si je s tako priljudnim obnašanjem pri mladini in njenih stariših pridobil, ni lahko izreči. Zadnja leta je Predoseljskemu gospodu župniku denarjev in knjižic za razdeljenje med šolsko mladino pošiljal; za denar se je zlasti zimska obleka revnišim učencem in učenkam napravljala, da so lože šolo obiskovali.

Kako vesten je bil ranjki baron o nravni izreji

šolske mladine, razvidi se lahko iz tega, da knjige, celó od družbe sv. Mohora izdane, je poprej sam prebral, predno jih je mladini delil, boječ se, da ne bi bilo v njih kaj spotikljivega ali pohujšljivega za njezne otroke. — Živo je še sosedom v spominu, kar je ljudomili baron storil na dan poroke svoje edine hčere baronice Serafine s c. kr. polkovnikom baronom de Traux. Dal je namreč tisti dan na svoji grajščini štiri prav uboge otroke v čisto novo obleko obleči; zeló ginljivo bilo je videti, ko so ti otroci, vsi veseli v svoji novi opravi, nesli v culicah svoja prejšnja umazana in strgana oblačila na svoj dom.

Koliko je zraven šole skrbel ranjki baron za dalje izobraženje in oliko svojih ljudi, temu priča je to, da si je posebno prizadeval, jih vnemati za družbo sv. Mohora, ki toliko na vse strani koristnih knjig med Slovensko ljudstvo razpošilja. Blagi baron je v ta namen za bolj revne ude sam odraštoval letno plačilo; druge pa je k omenjeni družbi vabil s tem, da je prvo leto sam plačal za-nje, in ko so ljudje videli, kako koristne knjige dobivajo, so pozneje sami radi plačilo odraštovali. S takim ravnanjem je mnogo udov pridobil družbi.

Njegov trud za omiko naroda svojega pa tudi ni bil brez sadú. On sam je pri neki priložnosti nekako ponosno rekel, da bi si poprej upal enega ali drugega svojih ljudi v kak salon pripeljati, ki bi se ondi lepše vedel obnašati, nego marsikter izmed žlahne gospóde, kateri je za priljudno vedenje celó malo mar.

A ne samo v duševnem, temuč tudi v materialnem obziru bilo je baronu Zoisu mar za blagostanje svojih ljudi, zlasti s pomočjo poljedeljstva in sploh kmetijskega gospodarstva. Ker je Predoseljska okolica posebno slani zeló podvržena, napeljeval je ljudi z besedo in z lastnim izgledom, da so začeli turšice obilo saditi. Bolj revnim je semena ali zastonj delil ali ga posojeval. Sploh ni kmetijskih del samo svoji družini pripuščal; kakor marljivi gospodar in umni kmetovalec kolikor mu je bilo mogoče, je povsod sam zraven bil. Tako je bil on dejansk izgled umnega gospodarstva svoji okolici, — odličen ud naše kmetijske družbe že od leta 1837.

Neumrljiv spomin si je zato blagi baron postavil ne le v svoji domači okolici, temveč — in to smemo po pravici reči — v vsi naši deželi s svojim milim, dobrotljivim srcem.

Od njega so dobivali posebno domači, pa tudi tuji siromaki najizdatnišo pomoč. Kogar koli je kaka nesreča zadela, precej je rekel: „pojdem k našemu gospodu baronu, gotovo mi bodo pomagali“. Pred vsako zimo je za domače siromake Predoseljskemu župniku nekoliko denarjev poslal, da jih je po svoji previdnosti med uboge razdelil. — Večkrat se je zgodilo, da je za enega ali drugega domačega bolnika v Ljubljanski bolnišnici sam dotične stroške plačeval, dokler se ni ozdravil.

Posebno zdatno pomoč od dobrotljivega barona Antona Zoisa pa so dobivali pogorelci — bližnji in daljni. Bližnjim pogorelcem je vselej, še celó ne prošeni, kar sam od sebe pošiljal lepo pomoč v denarjih po 100, 200 ali še več glđ., dal jim je lesa za zidanje in krme za živino. Zatega voljo, ko je ravno dan po baronovi smrti, 10. maja popoldan, strašni požar deset gospodarjem v Britofu*), že sicer v revni vasi domače fare, pokončal veči del njihovih poslopij, bilo je slišati pogo-

*) „Pri tej priložnosti — nam piše prečastiti gosp. fajmošter — naj bo tukaj očitna prošnja izrečena, da bi tem pogorelcem kak milosrčen dobrotnik — zlasti iz gospod Zoisove žlahne rodbine — blagovolil kak mili dar podeliti, ker so res usmiljenja vredni; bili so sicer vsi razun treh zavarovani, al pri hudem vetru so mogli le prav kaj malega rešiti“.

stoma milo zdihovanje: „Oh škoda, da so gospod baron nam umrli; gotovo bi nam bili pomagali“. Dobrotljivost Zoisova do pogorelcev bila je tako neizmerna, da smo slišali prostega kmetiča enkrat reči: „gospod baron pogorelcem vselej toliko dadó, da z njimi vred pogorijo“. Vselej, kedar so „Novice“ povzdignile svoj glas za pogorce ali druge nesrečne tu ali tam, bil je baron Zois dobrotnik v prvi vrsti.

Kako so našega Zoisa rukali in cukali dijaki in drugi naši ljudje za pomoč v nadlogah, in koliko je daroval na te strani, to vé pisatelj teh vrstic najbolje, ker ga je ranjki večkrat za svét vprašal.

Zois je bil pa tudi dobrotnik cerkvi; pri vsacem darovanji, ako je bil le na Brdu, je v svoji domači farni cerkvi največi dar položil, ali, če sam ni prišel, ga gotovo poslal. Od njega ima domača farna cerkev dva lepa spominka: prelepo sliko sv. Ksista, izdelano po mladem našem umetniku Franke-tu, v novem velikem oltarji, in lepo svetilnico pred velikim oltarjem.

Zraven te dobrotljivosti imel je baron Zois sploh ljubeznjivo srce do svojega bližnjega; nikoli ni mogel trpeti obrekovanja kakega človeka.

Podpiral je Zois vsa narodna društva in prebiral vse slovenske liste pa tudi druge, al le slovanščini in federalizmu prijazne liste, zlasti „Vaterland“. Kako zoperni pa so mu bili nam sovražni listi, zlasti obe „Pressi“, kaže to, da še tega ni mogel trpeti, da bi se mu bila kedaj kaka reč poslala v „Pressini“ papir zavita; tolikanj ostudni in umazani so blagemu rodoljubi bili po pravici ti listi.

Ko se je leta 1861. začelo ustavno življenje v Avstriji in so se po vseh deželah začeli deželni zbori, skazal je narod naš baronu Antonu Zoisu toliko sijajno zaupanje, da ga je v okraji Kranjsko-Loškem skor enoglasno si za svojega poslanca izvolil. Gospod baron je radostno sprejel poslanstvo iz rok svojega naroda, temveč, ko je videl, da mnogo njegovih tovarišev iz vrste velikih posestnikov ne navdaja ono prepričanje, da je skrajni čas, da se reši narod naš iz stoletnega nemškega jarma v šolah, pisarnah in obče v javnem življenji in na poti materne jezika pripelje do potrebne mu omike. „Ljudstva glas je Božji glas“ — si je ljudomili Anton Zois mislil in veliko čast v zaupanji našel, da ga je izvolil narod, a ne mala množica grajska. In kolikorkrat bile so volitve v deželni zbor Kranjski, vselej je bil Anton Zois enoglasno ali skor enoglasno za poslanca voljen noter do leta 1869., ko se je zavoljo slabotnega zdravja moral odpovedati častnemu poslu. In skozi vsa ta leta je kakor skala nepremakljivo stal na strani narodni in pod zastavo njeno: „za vero, dom, cesarja“. Narodni mož bil je značaj skozi in skozi, kakoršnih je dandanes celó malo na svetu.

Ko se je ustanovila narodna čitalnica v Ljubljani, bil jej je iskren podpornik; kako živo mu je ta domači zavod pri srcu bil, dejanska priča temu je ta, da v oporoki svoji jej je daroval v obligacijah 5000 gold. s tem dostavkom, da obresti obrača za svoje potrebe; ako pa se zida „narodni dom“, naj čitalnica za-se s tem doneskom v kolo njegovo pristopi.

Ko se je osnovala „Matica slovenska“, bil je on med prvimi, ki jej je za ustanovnika prihitel na pomoč s 500 gold., čeravno pravila od ustanovnika zahtevajo le 50 gold. Po prvem občnem zboru 11. maja 1865. leta izvoljeni odbor se je 22. junija t. l. ustanovil in njega volil za prvosednika „Matici“; al po pisatelju teh črtic se je v isti seji dal odpovedati tej časti, in za njim je bil voljen dr. Toman za prvosednika; ostal pa je do zadnjega odbornik in marljivo se udeleževal obravnav odborovih. 28. oktobra 1872. leta mi je iz Brda v pismu slovenskem (kakor je vselej rad

pisal) naznanil to-le: „Dobrega počutka ne morem se hvaliti, zato se zopet ne bom mogel udeležiti seje Maticinega odbora; naposled bom vendar le primoran odpovedati se tudi temu častnemu poslu, kajti samo imé imeti, pa ne delati, tega jaz nimam rad“.

To žalibog! so bila prva znamenja, da zdravje njegovo, katero si je lani v toplicah skušal vtrditi, je zelo pešati začelo; to pa je temveč trpelo, ko je blagi rodoljub videl, kako je državna politika krenila na krivo pot, ki ne bode pomirila Avstrije, in se je vrh tega še nenadoma razpor začel v domačem taboru. V istem pismu, 28. oktobra 1872., mi je namreč pisal: „Naše stanje se slabeje dela od dne do dne; sovražniki naši v Avstriji prežijo na nas od vseh strani, zdaj pa še „mladi“ nočejo sprevideti, da delajo le unim na veselje in prid, če podkopavajo zaupanje ljudstva do starih. Denarja, denarja, denarja, pravijo, nam je treba; jaz pa mislim, da desetkrat bolj potrebujemo domačega mirú!“ — Kako hudo v srce je moral boleti rajnega Zoisa nesrečni domači razpor, priznal bo vsak, ki je poznal nježnočutečega možá, kateremu je blagor domovine bil čez vse.

In slabéla mu je od dné do dné telesna moč temveč, ker ga je nadlegoval pljučni katárh in revmatizem po udih. Celo zimo, silno občutljiv za vremenske preme, ni si upal več iz hiše; opustil je zadnji čas tudi lahko cigarico, ki mu je vse žive dni najljubša zabava bila. In pešal je čedalje huje in huje, dokler ga nam ni, veliko veliko prezgodaj, v 65. letu njegove starosti, nemila smrt vzela. Previden s sv. zakramenti za umirajoče je 9. maja t. l. mirno v Gospodu zaspal. —

Sè zlatimi pismenkami ostane tudi ime Antona Zoisa zapisano v zgodovini domovine naše; kdor je storil to, kar on, živel bode v hvaležnem spominu, dokler bode naroda slovenskega kaj!

Položivši te spomenčice na gomilo prisrčnega svojega prijatelja, izrekam le še živo željo, naj „Matica slovenska“ v prihodnjem letopisu svojem sliko prinese izvoljenega svojega prvega predsednika.

Dr. Jan. Bleiweis.

Jezikoslovne stvari.

Ka-kavcem.

Za poduk in kratek čas.

Če bi hoteli vse slovenske lokalizme v književni naš jezik vpeljati, res, da ne vemo, komu bi bila podobna pisava naša. Namesti da se čedalje bolj bližamo narečju naših južnih bratov, se po tacih vsilnikih čedalje bolj ločimo od njih. Čeravno so pisalci onega **ka**, ki ga je menda g. Božidar Rajč hotel vrniti slovenski pisavi, le bele vrane, je vendar pri tem **ka** to smešno, da ga v rokopisih svojih (o tisku tukaj ne govorimo) nekteri taki rabijo, ki niti dveh vrstic ne umejo pravilno slovenski pisati. Menda si mislijo, da zdajci so že mojstri slovenščine, ako jim iz peresa skaka **ka** na papir!

Ob pravem času je tedaj, da je nedavno gosp. Št. Kociančič **ka-kavce** v „Glasu“ malo požgačkal. Razloživši nekatere oblike, nad katerimi se je ranjki Hladnik nekđaj zelo hudoval, pride do **ka-kavcev** tako-le:

„Po sreči je ta gospod vže osem let pod rušo; če ne, kaj bi počenjal zdaj, kako bi se še le hudoval nad **ka-kavci**, **baš-evci**, **barem-ovci** in enakimi — Hladnik bi rekel — **spakami**? In res, kdo bi bil kedaj si le misliti mogel, da se bode **ka** pisalo namesti **da**! Ali ni to v resnici spaka, ki pači naš sicer lepi jezik? Pustimo **baš** in **barem**, — oboje čisto turška

beseda; menda nimamo vže dovolj tujk, starih in mlajših, v slovenščini, da moramo še ti dve med seboj gledati? Pa **ka**, iz kterelega kota je ta spaka na beli dan prilezla? In, je li v resnici prava slovenka, in ne lahinja che (beri ke) v slovenski obleki? Lah pravi: us disi, che vegnirai domàn = pravim vam, **ka** pridem jutre; naj reče, kdor količkaj estetično čuti: je li blagoglasneje **ka** pridem, ali pa da pridem? In s tako spako se še naš „Glas“ lepša?! Prosit! „Novice“, ako se še prav spominjam, so v neki svoji številki (škoda, da je nimam zdaj pri rokah!) temu **ka** prav pokadile, kakor mu gré, in veselilo me je prav zares, tako obsodbo tega novaka v tem poštenem časniku brati; mislil sem si: no! zdaj pa pojde tudi **ka** rakom žvižgat, in mi se tega mrčesa znebimo. Pa prazne sanje! „Narod“, „Soča“ in nazadnje še naš „Glas“*) le naprej v enomer kakajo.

Ko smo da namesti poprej navadnega de sprejeli, se je govorilo in pisalo tako-le: ker Bosnjaki, Srbi in Hrvatje da govorijo in pišejo; ker treba, da se mi Slovenci z drugimi južnimi Slovani, kolikor mogoče, tudi v jeziku in pisavi, ako ne popolnoma še, vsaj nekoliko zedinimo, ali vsaj bližamo, tedaj moramo da pisati, tem bolj, ker se tudi med Slovenci na več krajih da tudi v resnici govori. In da se je sprejel, naj se je Hladnik repenčil zoper to, kolikor je hotel; in da se zdaj piše od vseh, ki kaj slovenski pišejo.

Pri tem nismo še ostali. Govorilo in prigovarjalo se je, da naša sklanja prilogov na iga, imu, im itd. in am v množnem, in ama v dvojnem pri imenih ni prilogh, mora se opustiti in zamenjati s sklanjo na ega, emu, em, om, oma itd. prvič, ker ta poslednja sklanja kot proniminalna sklanja prilogov, se bolje strinja s sklanjo zaimena i, jega, jemu itd. kakor navadna na i, iga, imu itd.; vdrugič, ker se tako bolj bližamo Hrvatom in drugim Jugoslovanom, ki sklanjajo na pr.: dobri, dobroga, dobromu itd. še bolj pa Čehom, ki isti prilog sklanjajo dobrého, dobrému itd. In tudi to se je sploh sprejelo, tako, da so zdaj vsi se te pisave poprijeli. Rajni Hladnik je tudi tū zastonj vse svoje moči napenjal, a nič ni opravil.

V naših novejših časih se sploh vže piše dajalca, pisalci, pripovedovalci itd. namesti do zdaj navadnega dajavca, pisavci, pripovedovavci itd. Ta pisava se dá opravičiti s tem, da taka imena iz deležja dajal, pisal, pripovedoval itd. izhajajo. Zato se taki pisavi tudi nobeden ne protivi.

Ali se bo tudi z besedico **ka** taka godila? Ali je kedaj upati, da jo bodo vsi sprejeli? Tega verjeti nikakor ne morem, kakor se tudi vidi, da jej nasprotovajo vsi, kterim je za pravi napredek našega narečja v resnici mar, in ki ne posnemajo slepo vsega, kar kdor koli reče ali piše, ampak hočejo še le poprej videti, je li novica vredna, da se sprejme, ali kaj. Po „Novicah“ se neki v nekterih krajih (ali le v enem kraju?) ta nesrečni **ka** govori, in ni nič družega, kakor ča pri tako imenovanih čakavcih.***) Ako je to res (dvomil ne bom nad tem, ker dobro vem, da se tū pa tam **k** namesti **č**, in **č** namesti **k** izgovarja), ali moramo zastran tega koj vsi se temu novaku odkrivati ter ga v splošno rabo sprejeti? Lokalizmov moramo se

*) „Glas“ **ka** ni rabil v glavnih spisih; kolikor se spominjamo, smo ga le tu in tam v dopisih pustili.

Vred. „Glas-a“.

**) Kar mi Slovani kaj ali kej rečemo, izgovarja se v Istriji večidel ča, pri drugih Hrvatih in Srbih što. Od tod izhaja, da se mi Jugoslovani delimo v kajkavce ali kekavce, v čakavce in štokavce. Pis.